

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2017. gada 4. jūlijā Nr. 1-6/7
Uz 30.05.2017. Nr.1-04/197-pav

Latvijas Republikas Satversmes tiesai
Jura Alunāna ielā 1
Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr. 2017-07-01

Tiesībsarga birojā šā gada 31. maijā saņemts Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesneša Artūra Kuča 2017. gada 29. maija lēmums, kurā Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – tiesībsargs) atzīts par pieaicināto personu lietā Nr. 2017-07-01 “Par Izglītības likuma 50. panta 1. punkta, ciktāl tas liedz personai, kura tikusi sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, tiesības strādāt par pedagogu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106.pantam”. Ar šo lēmumu tiesībsargs ir uzaicināts rakstveidā izteikt viedokli par Izglītības likuma 50.panta 1.punkta, ciktāl tas liedz personai, kura tikusi sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, tiesības strādāt par pedagogu (turpmāk arī – apstrīdētā norma), atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 106.pantam un citiem jautājumiem, kuriem pēc viņa ieskata varētu būt nozīme lietā.

Izvērtējot lēmumam pievienoto konstitucionālo sūdzību, kā arī Saeimas atbildes rakstu, tiesībsargs, ievērojot Tiesībsarga likumā noteikto tiesībsarga kompetenci, sniedz Jums šādu viedokli.

[1] Iesniedzēja ieskatā apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums nav samērīgs, jo ierobežo viņa tiesības uz darbu, taču neparedz iespēju izvērtēt, vai attiecīgā personas darbība un personība patiešām apdraud izglītojamo intereses.

Pieteikuma iesniedzējs ar Dobeles rajona tiesas 1994. gada 5. oktobra spriedumu sodīts pēc Latvijas Kriminālkodeksa 139. panta piektās daļas par smagu noziegumu – zādzību lielā apmērā pēc iepriekšējas vienošanās. Pieteikuma iesniedzējam tika noteikts brīvības atņemšanas sods uz četriem gadiem ar pārbaudes laiku uz trīs gadiem. No 1998. gada 30. novembra pieteikuma iesniedzējs strādājis Dobeles pamatskolā (vēlāk – Dobeles 1. vidusskola) par peldēšanas fakultatīvo vadītāju. Savukārt no 2009. gada 1. septembra strādājis Dobeles sporta skolā par treneri peldēšanas nodaļā. 2015. gada nogalē pieteicējs atbrīvots no darba, pamatojoties uz apstrīdēto normu.

[2] Satversmes 106. panta pirmais teikums nosaka, ka ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai, proti, tas attiecas uz personas tiesībām strādāt.

Satversmes 106. pantā ietvertās tiesības „brīvi izvēlēties” prasa, lai indivīdam tiktu nodrošināta iespēja izvēlēties, taču neprasa, lai tiktu nodrošināta iespēja katram strādāt, turklāt strādāt tieši to darbu, ko viņš vēlas¹.

Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, tostarp tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, var ierobežot, taču attiecīgajam ierobežojumam jāatbilst kādam no Satversmes 116. pantā noteiktajiem leģitīmajiem mērķiem un jābūt samērīgam².

Paredzot Izglītības likumā regulējumu, kas nosaka, ka par pedagogu nedrīkst strādāt persona, kura tikusi sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, pieteikuma iesniedzēja gadījumā ir Satversmes 106. pantā garantēto tiesību uz darba saglabāšanu ierobežojums.

[3] Satversmes 116. pants paredz, ka Satversmes 106. pantā noteiktās pamattiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Vērtējot ierobežojuma samērīgumu, tiek vērtēts, vai ar to tiek sasniegts leģitīmais mērķis.

Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts³.

Satversmes tiesa ir attīstījusi praksi, ka cilvēktiesību ierobežojumam ir jāatbilst šādām prasībām:

- 1) tam jābūt noteiktam ar likumu;
- 2) tam jāatbilst leģitīmam mērķim, kuru valsts vēlas sasniegt, nosakot šo ierobežojumu;
- 3) tam jābūt samērīgam⁴.

[3.1] Izglītības likuma 50. panta 1. punkts noteic, ka par pedagogu nedrīkst strādāt persona, kas sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), izņemot gadījumu, kad pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas Ministru kabineta noteikta institūcija, izvērtējusi, vai tas nekaitē izglītojamo interesēm, ir atļāvusi strādāt par pedagogu personai, kas bijusi sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu. Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā tiek izvērtēts, vai atļauja šādai personai strādāt par pedagogu nekaitēs izglītojamo interesēm.

Tiesībsargs konstatē, ka lietā nav strīda par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā, un ir publiski pieejama, kā arī par to, ka apstrīdētā norma ir skaidri formulēta. Līdz ar to apstrīdētā norma ir noteikta ar likumu.

[3.2] Saeima atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētā norma ir pieņemta ar leģitīmu mērķi aizsargāt citu cilvēku – izglītojamo – intereses.

Satversmes tiesas lietā Nr.2012-11-01 „Par Izglītības likuma 50. panta 1.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. pantam” Tieslietu ministrija kā pieaicinātā persona norādīja, ka valstij ir pienākums noteikt tādu regulējumu, lai

¹ Satversmes tiesas 2002. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-16-01 secinājumu daļas 2. punkts.

² Turpat.

³ Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punkts.

⁴ Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 2. punkts.

darbs sabiedrībai nozīmīgās profesijās tiktu veikts atbilstoši sabiedrības interesēm, cita starpā izvirzīt arī kvalifikācijas un objektivitātes prasības personām, kurām uzticēta valstij un sabiedrībai nozīmīgu funkciju izpilde. Turklāt amata ierobežojumi personām, kuras pilda sabiedrībai nozīmīgas funkcijas, varot būt stingrāki nekā citām personām. Izglītības likuma 50. panta 1. punktā ietvertais ierobežojums noteikts ar likumu, un tam esot leģitīms mērķis – nodrošināt, lai par pedagogu nevarētu strādāt personas, kas sodītas par tīšu noziegumu. Plašākā nozīmē apstrīdētās normas mērķis esot gan demokrātiskās valsts iekārtas, gan citu cilvēku tiesību aizsardzība. Lai šos mērķus sasniegtu, normatīvajos aktos pedagogiem tiekot izvirzītas paaugstinātas prasības. Tieslietu ministrija norādīja, ka jāņem vērā pedagoģijas mērķis – vispusīgas, humānas, atbildīgas un likumpaklausīgas personības veidošana⁵.

Izglītības likuma 2. pantā noteikts, ka likuma mērķis ir nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību, demokrātiskas Latvijas valsts un sabiedrības locekli. No tā var secināt, ka aplūkojamā ierobežojuma mērķis ir nodrošināt, lai par pedagogu strādātu personas, kam ir nevainojama reputācija un kuri sekmīgi spēj mācīt, audzināt, radoši strādāt ar skolēniem, audzēkņiem un studentiem, jo tikai šādi raksturots pedagogs ir priekšnoteikums Izglītības likuma mērķa realizēšanai.

Tātad pedagoga amata kandidātam būtiska ir ne vien viņa profesionālā kvalifikācija, bet arī personības raksturojums, jo apmācības procesā pedagogam ir jābūt kā piemēram apmācāmajiem. Tas nozīmē, ka pedagoga amata kandidātiem ir jāatbilst gan profesionālajām, gan arī augstām morāles un ētikas prasībām.

Krimināllikuma 9. pantā noteikts, ka noziedzīgais nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu (tīši), ja persona, kas to izdarījusi, ir paredzējusi nodarījuma sekas un vēlējusies tās (tiešs nodoms) vai, kaut arī šīs sekas nav vēlējusies, tomēr apzināti pieļāvusi to iestāšanos (netiešs nodoms). Ja persona ir vēlējusies un paredzējusi, vai arī apzināti pieļāvusi noziedzīga nodarījuma seku iestāšanos, viņas personību nevar vērtēt kā tādu, kura atbilst augstām morāles un ētikas prasībām, tamdēļ persona nevar būt par paraugu citiem. Minētais arī izskaidro to, kamdēļ neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas persona, kas sodīta par tīšu noziegumu, nevar strādāt par pedagogu, kas gan neattiecas uz gadījumiem, kad persona ir nelikumīgi sodīta un tāpēc rehabilitēta.

Jau ar Izglītības likuma spēkā stāšanos 1999. gada 1. jūnijā noteikts, ka par pedagogu nedrīkst strādāt persona, kas sodīta par tīšu noziegumu un nav rehabilitēta. Šāda satura tiesību norma pastāvēja līdz pat 2012. gada 1. oktobrim, kad spēkā stājās grozījumi Izglītības likuma 50. panta 1. punktā, kas šo ierobežojumu noteica pašreizējā redakcijā.

Arī Bērnu tiesību aizsardzības likumā, jau ar tā spēkā stāšanos 1998. gada 22. jūlijā, 72. panta trešā daļa noteica ierobežojumus darbā ar bērniem. Minētās daļas 3.punkts cita starpā noteica, ka par izglītības iestāžu darbiniekiem nevar strādāt personas, kas sodītas par noziegumiem, kuri saistīti ar vardarbību. 2005. gada 15. aprīlī spēkā stājās minētā likuma grozījumi, kas cita starpā šo ierobežojumu papildināja ar vardarbības piedraudējumu, kā arī noteica papildu ierobežojumus: 1) sodāmība par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību; 2) Krimināllikumā noteikto medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošana par nepieskaitāmības stāvoklī izdarītu Krimināllikumā paredzētu

⁵ Satversmes tiesas 2013. gada 12. februāra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2012-11-01 „Par Izglītības likuma 50. panta 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. pantam”.

noziedzīgu nodarījumu. Vienlaicīgi ar šiem grozījumiem likuma 72. pants papildināts ar piekto daļu, nosakot, ka, pieņemot darbā cita starpā izglītības iestāžu darbiniekus, darba devēja obligāts pienākums ir pieprasīt no Sodū reģistra izziņu par šo personu sodāmību. 2011. gada 3. augustā spēkā stājās Bērnu tiesību aizsardzības likuma grozījumi, kas 72. panta 3. punktā noteikto ierobežojumu precizēja, ka par izglītības iestāžu darbiniekiem nevar strādāt personas, kas sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, — neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Savukārt 2014. gada 31. martā un 8. aprīlī Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. pantā papildināts to subjektu loks, uz kuriem attiecas ierobežojumi darbam ar bērniem, nosakot, ka tie attiecas ne tikai uz bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citu tādu iestāžu, kurās uzturas bērni, darbiniekiem, bet arī uz bērnu pasākumos un tādos pasākumos, kuros piedalās bērni, strādājošiem, tai skaitā, brīvprātīgā darba veicējiem.

Novērtējot šo tiesību normu attīstības gaitu, ir secināms, ka Izglītības likuma 50. panta 1. punktā noteiktais vispārējais pedagogam noteiktais ierobežojums laika gaitā kļuvis maigāks, pieļaujot iespēju par pedagogu strādāt arī personai, kas bijusi sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu. Turpretim Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktais speciālais pedagogam noteiktais ierobežojums darbā ar bērniem laika gaitā kļuvis aizvien bargāks, kas savukārt liecina par likumdevēja vēlmi palielināt ierobežojumus, maksimāli attiecinot tos uz visām vietām, kur uzturas bērni, tādā veidā nodrošinot bērnu tiesību prioritāti.

No iepriekš minētā secināms, ka apstrīdētās tiesību normas leģitīms mērķis ir citu cilvēku tiesību aizsardzība, tas ir, nodrošināt, lai par pedagogu nevarētu strādāt persona, kas sodīta par tīšu noziegumu.

[3.3] Vērtējot ierobežojuma samērīgumu, tiek vērtēts, vai ar to tiek sasniegts leģitīmais mērķis.

Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts⁶.

Nēmot vērā, ka apstrīdētās normas leģitīmais mērķis ir nodrošināt, lai par pedagogu nevarētu strādāt persona, kas ir sodīta par tīšu noziegumu, tas ir piemērots minētā mērķa sasniegšanai.

Krimināllikuma grozījumu anotācijā teikts, ka valsts sodu politika laikā, kad ir izdarīti noziedzīgi nodarījumi un personas par tiem tika notiesātas, bija atbilstoša un pareiza esošajai situācijai. Sodū vispārējā bardzība ir atbilstoša tam periodam, kad nodarījums tika izdarīts un tajā laikā sabiedrība (arī likumdevējs) to tā attiecīgi vērtēja.⁷

Tādējādi, ja noziedzīgais nodarījums ir atzīts par smagu vai sevišķi smagu, likumdevējs to ir vērtējis kā sabiedrībai kaitīgu neatkarīgi no tiešajām interesēm, ko tas ir aizskāris.

Pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk⁸.

⁶ Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punkts.

⁷ Likumprojekta „Grozījumi Krimināllikumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija)//Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument>

⁸ Satversmes tiesas 2012. gada 30. janvāra sprieduma lietā Nr.2011-09-01 14.punkts.

Jau iepriekš tika konstatēts, ka vēsturiski gan Izglītības likumā, gan Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktie ierobežojumi strādāt par pedagogu darbā ar bērniem ir diferencēti.

Ministru kabinets šo kārtību izstrādāja 2014. gada 15. aprīļa noteikumos Nr. 195 „Kārtība, kādā tiek izvērtēts, vai atļauja strādāt par pedagogu personai, kas bijusi sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, nekaitēs izglītojamo interesēm”.

No Satversmes tiesas 2013. gada 12. februāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2012-11-01 „Par Izglītības likuma 50. panta 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. pantam” secināms, ka pašlaik nav spēkā vispārējs aizliegums strādāt par pedagogu personai, kas sodīta par jebkura tīša nozieguma izdarīšanu, bet normatīvais regulējums paredz izvērtēšanas mehānismu, atkarībā no nodarījuma smaguma.

Tiesībsargs papildus vērš uzmanību, ka likumdevējs vairākos valsts pārvaldes jomu regulējošos normatīvajos aktos, kas attiecas uz citām sabiedriski nozīmīgām profesijām, piemēram, likuma “Par tiesu varu” 55. pantā, Prokuratūras likuma 37. pantā, Bāriņtiesu likuma 11. pantā paredzējis, ka neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas persona nedrīkst ieņemt ne tiesneša, ne prokurora, ne arī bāriņtiesas locekļa amatu.

No iepriekš minētā secināms, ka Izglītības likuma 50. panta 1. punktā noteiktais ierobežojums ir diferencēts atkarībā no noziedzīgā nodarījuma smaguma, tāpat tiesībsarga ieskatā nav cita iedarbīgāka mehānisma, kā sasniegt minētā ierobežojuma leģitīmo mērķi.

Savukārt, vērtējot, vai likumdevēja darbība ir samērīga jeb attaisnojoša, tas ir, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu, tiesībsargs secina turpmāk minēto.

Satversmes tiesa atzinusi, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, un visās darbībās attiecībā uz bērnu prioritāras ir viņa tiesības un vislabākās intereses. Likumdevējam jāievēro, lai pieņemtie normatīvie akti aizsargātu bērna likumiskās intereses iespējami labākajā veidā⁹. Bērna tiesības un likumiskās intereses tiek skartas ne tikai tad, kad lēmums jāpieņem tieši attiecībā uz bērnu, bet arī tad, kad lēmums var būt tikai attiecināms uz bērnu vai var netieši skart bērnu. Jebkuras citas prioritātes atzīšana bez nopietna iemesla un attaisnojuma nav pieļaujama¹⁰.

Arī šajā konkrētajā gadījumā tiesībsargs augstu vērtē pieteikuma iesniedzēja ieguldījumu bērnu izglītošanā, tomēr apstrīdētā norma gan pieteikuma iesniedzēja gadījumā, gan citos salīdzināmos gadījumos nodrošina to, ka personas, kuras izdarījušas smagus noziegumus, turpmāk nevar nodarboties ar skolēnu izglītošanu.

Nemot vērā visu iepriekš minēto konstatējams, ka ar apstrīdēto normu nav pārkāpts ar Satversmes 106. panta pirmo teikumu aizsargātās personas tiesības uz darbu.

Tiesībsargs

J. Jansons

⁹ Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr.2004-02-0106, 11. punkts.

¹⁰ Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr.2005-19-01, 11. punkts.